

PRIKAZI NOVIH KNJIGA, ČASOPISA I ZNANSTVENIH SKUPOVA

REVIEWS OF NEW BOOKS, MAGAZINES AND CONFERENCES

ĐURĐEVAČKI PIJESCI: GENEZA, STANJE I PERSPEKTIVE, ZBORNİK RADOVA SA ZNANSTVENOG SKUPA, HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI, ZAGREB - KRIŽEVCI, 2019., 406 STR.

Nakon znanstvenog skupa održanog 2017. godine u Đurđevcu pod nazivom »Đurđevački pijesci: geneza, stanje i perspektive« objavljen je zbornik radova pod istim naslovom. Izdavač zbornika je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, glavni urednik je akademik Franjo Tomić, a izvršni urednici su akademici Dragutin Feletar i Ferdo Bašić. Većina referata podnijetih na znanstvenom skupu objavljena je u obliku izvornih znanstvenih, preglednih i stručnih radova u ovome zborniku. Tako je nastala opsežna i vrijedna knjiga s radovima u kojima su iz različitih perspektiva opisani Đurđevački pijesci. Na početku zbornika je proslav akademika Franje Tomića, a na kraju pogovor akademika Dragutina Feletara. Potonji je autor rada o geografsko-geološkom položaju, genezi i naseljenosti Đurđevačkih pijesaka koji je objavljen kao uvod u cjelinu o genezi, arheologiji, povijesti i demografiji. Tatjana Sekelj Ivančan, Katarina Botić i Metka Culiberg napisale su rad iz arheološke perspektive proučavanja biljnog pokrova Đurđevačkih pijesaka i okolice u prošlosti za što su iskoristile studiju slučaja na lokalitetu Virje-Volarski breg. Arheolozi Ivan Valent i Ivan Zvijerac napisali su rad u kojem su predstavili rezultate istraživanja pješćanih uzvišenja i njihovih podnožja koja su uvjetovala odabir mjesta naseljavanja od pretpovijesti do kasnog srednjeg vijeka. Promjene uzrokovane naseljavanjem ljudi na širem području Đurđevačkih pijesaka u proteklih nekoliko stoljeća (od srednjeg vijeka do današnjih dana) opisali su povjesničari Hrvoje Petrić i Nikola Cik. Drugu cjelinu u zborniku čine radovi o prirodnim posebnostima Đurđevačkih pijesaka i ekologiji. Boris Vrbeč, Nikola Pernar, Darko Bakšić i Ivan Perković sa Šumarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu autori su rada u kojem su opisali neke pedološke značajke ekosustava Đurđevačkih pijesaka pri čemu su najviše proučavali utjecaj šumske vegetacije na promjene sastava tla. Agroklimatski pokazatelji kao indikator klimatskih promjena na području Đurđevačkih pijesaka naslov je rada koji potpisuju autori s Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Darija Bilandžija, Ferdo Bašić, Ivica Kisić, Milan Mesić, Željka Zgorelec, Ivana Šestak, Aleksandra Perčin i Igor Bogunović. Skupina autora koju čine Ivica Kisić, Ferdo Bašić, Ivka Kvaternjak, Andrija Špoljar, Darija Bilandžija i Željka Kolar izradila je rad o utjecajima vegetacije na mehanički sastav, reakciju tla i sadržaj organske tvari Đurđevačkih pijesaka u kojem su predstavili podatke o posljedicama pošumljavanja i devastacije prirodnog pustinjskog krajobraza na površinama eolskih naslaga pijeska. Tu je i rad Jasne Nemčić-Jurec iz Zavoda za javno zdravstvo Koprivničko-križevačke županije u kojem je predstavila rezultate istraživanja o sadržaju teških metala i nitrata u podzemnoj vodi šireg područja Đurđevačkih pijesaka pri čemu je zaključila da pitka voda na ovom području nije onečišćena ni prirodnim uvjetovanostima ni antropogenim utjecajima. Najviše radova objavljeno je u cjelini o prirodnoj vegetaciji i fauni Đurđevačkih pijesaka. Siniša Srećec i Renata Erhatic s Visokog gospodarskog učilišta u Križevcima u svojem radu opisali su geobotaničke, fitocenološke, ekološke i morfološke značajke nekih biljnih vrsta vegetacijskog pokrova Đurđevačkih pijesaka. Miroslav Samardžić napisao je rad o mahovinama Đurđevačkih pijesaka. Flora u botaničko-geografskom rezervatu Đurđevački pijesci tema je rada koji su izradili Tea Ređep, Vedran Šegota i Renata Šoštarić. Opširan rad o ekološkim značajkama gljiva i praživotinja (protozoa) na Podravskim pijescima u Hrvatskoj izradili su Neven Matočec, Ivana Kušan i Najla Baković. Vrlo je sadržajan i članak o fauni beskraljeznjaka na pješćanim područjima oko Đurđevca, Kloštra Podravskog i Kalinovca, a koji su napisali Roman Ozimec, Mihael Drakšić, Josip Skejo, Boris Božić, Najla Baković, Lana Baričević i Mladen Kućinić.

Teme o šumarstvu i poljoprivredi na području Đurđevačkih pijesaka vrlo dobro su zastupljene u ovome zborniku, kao što je to bilo i na samome znanstvenom skupu. Akademici Igor Anić i Slavko Matić napisali su rad o šumskouzgojnim značajkama područja Đurđevačkih pijesaka u kojem su prika-

zali način postanka i obilježja šumskih sastojina od početka pošumljavanja krajem 19. stoljeća. Osim toga, o šumama na Đurđevačkim pijescima stručni rad su napisali Dalibor Štorga, Đurđica List i Krunoslav Arač iz koprivničke podružnice Uprave Hrvatskih šuma. O stanju i posebnostima gospodarenja pjeskovitim tlima središnje Podravine naslov je vrlo opširnog rada koji potpisuju akademik Ferdo Bašić i suradnici s Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Ivica Kisić, Milan Mesić, Ivan Turšić, Željka Zgorelec, Aleksandra Perčin, Ivana Šestak, Darija Bilandžija i Igor Bogunović. Oni su u svojem radu nastojali dati odgovor na pitanje kako gospodariti suhim pješčanim tlima nestabilne strukture koja zahtijevaju rad protiv erozije, navodnjavanje i agrotehničke melioracijske radove kao što je tlo na području Đurđevačkih pijesaka. Posljednja cjelina u zborniku posvećena je temama o upravljanju i prostornom planiranju na području Đurđevačkih pijesaka. Roman Ozimec, Neven Matočec i Željka Kolar dali su svoj doprinos i u ovome području te su napisali članak o upravljanju zaštićenim područjima podravnih pijesaka. Đurđevački peski u prostornim planovima tema je rada koji je napisao Mladen Matica iz Zavoda za prostorno uređenje Koprivničko-križevačke županije. Raznovrsnost obrađenih tema i kvaliteta radova objavljenih u ovome zborniku znači da napokon na jednom mjestu imamo objedinjene znanstvene spoznaje o Đurđevačkim pijescima. Znanstveni radovi akademika i profesora s više različitih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, stručnjaka šumarske struke i svih koji se u domeni svoje struke bave Đurđevačkim pijescima pružaju konkretne podatke o suživotu ljudi s ovim prirodnim fenomenom u dugome trajanju.

Nikola Cik

DRAGUTIN FELETAR: IZ POVIJESTI SPLAVARSTVA NA DRAVI, IZDAVAČKA KUĆA MERIDIJANI, DONJA DUBRAVA, 2019., 168 STR.

Najnovija knjiga u kojoj je dao pregled povijesti splavarstva na Dravi s naglaskom na Donju Dubravu posljedica je poznavanja teme kojom se akademik Dragutin Feletar bavi više od pet desetljeća, odnosno od početka znanstvenog rada. Naime, sada već davne 1965. godine Dragutin Feletar objavio je članak pod naslovom »Donjodubravski fljojsari« u listu »Međimurje« kojeg možemo zapravo smatrati njegovim prvim obavljenim stručnim člankom. Stoga je ova njegova najnovija knjiga objavljena u Izdavačkoj kući Meridijani u ljetu 2019. godine rezultat interesa za splavarstvo ili fljojsarstvo na Dravi koji traje više od pola stoljeća. Osim spomenutog članka iz 1965. godine, možemo podsjetiti na članak »Flojsarenje na Dravi« objavljen u časopisu »Kaj« 1968. godine, zatim rad o zlatarstvu i splavarstvu na Dravi objavljen u »Podravskom zborniku« 1976. godine, te izvorni znanstveni rad koji je izradio s Hrvojem Petrićem o Donjoj Dubravi kao središtu splavarstva na Dravi objavljen u časopisu »Ekonomska i ekohistorija« 2007. godine kada je objavljena i monografija o Donjoj Dubravi u kojoj je također opisano splavarstvo ili fljojsarstvo na Dravi. Uz to, akademik Feletar pisao je o ovoj temi i u popularnom časopisu »Meridijani« 2013. godine u prilogu pod naslovom »Fljojsari - nekadašnji dravski mornari«. Iako to nerado prihvaća, mnogi akademika Dragutina Feletara doživljavaju kao povjesničara jer se doslovno svakodnevno kao takav dokazuje svojim radovima i istraživačkim interesima. Tako je u ovoj knjizi gdje je opisao jedno od zanimanja kojim su se u prošlosti bavili ljudi koji su živjeli uz Dravu. Kako je rijeka u tome slučaju bila važna prometnica, tako su u uvodnom dijelu knjige opisana geografska obilježja rijeke Drave. Slijedi pregled povijesti splavarstva na Dravi pri čemu je najprije opisano splavarstvo i šajkastvo na Dravi do početka 19. stoljeća, a zatim splavarstvo i značenje te djelatnosti u 19. i 20. stoljeću na području Hrvatske, ali i Slovenije. Kao i u nekim ranijim radovima Dragutina Feletara, Donja Dubrava je prikazana kao poslovno središte splavarstva ili fljojsarstva na Dravi. Posebno poglavlje u knjizi posvećeno je splavima i šajkama, odnosno njihovoj gradnji i karakteristikama. U poglavlju o značajkama i organizaciji plovidbe ukratko je opisan i način života splavara. Zaključak predstavlja razmatranje o mogućnostima iskorištavanja tradicije splavarstva u turističke svrhe. Kao dodatak objavljena je kratka povijest Nautičkog kluba »Fljojsar« iz Donje Drubave, a na kraju je popis izvora i literature. Tekst je ilustriran starim i suvremenim fotografijama, te zemljovidima.

Nikola Cik

ZVONIMIR IŠTVAN: 145 GODINA ŠUMARSTVA PODRAVINE I PRIGORJA, VLASTITA NAKLADA, MOLVE, 2019., 82 STR.

Tijekom 2019. godine na različite je načine obilježena 145. obljetnica organiziranog šumarstva u Podravini. Povod za ovo obilježavanje je činjenica da su 1874. godine na području razvojačene Vojne krajine osnovane imovne općine kao preteče današnjih šumarija. Na području Podravine i Prigorja bile su dvije imovne općine - Đurđevačka i Križevačka - po uzoru na Đurđevačku i Križevačku graničarsku ili krajišku pukovnju. Tim povodom je diplomirani inženjer šumarstva Zvonimir Ištvan objavio knjigu koja govori o 145 godina šumarstva Podravine i Prigorja. Osim što je šumar po struci, Zvonimir Ištvan je veliki zaljubljenik u prirodu, kulturni radnik, uspješni fotograf i istraživač zavičajne povijest koji je objavio nekoliko samostalnih knjiga i više stručnih radova u različitim časopisima, te se često angažira u projektima vezanim za popularizaciju šumarske struke. U ovoj knjizi obradio je prvenstveno povijest Đurđevačke i Križevačke imovne općine koje su osnovane 1874. godine. Pri tome nije zanemario činjenicu da je organizirana briga o šumama i šumskim resursima na ovome području postaja i prije spomenute godine kada su osnovane imovne općine pa je napravio osvrt i na prilike u 18. stoljeću (prvenstveno doba Marije Terezije) i prvoj polovini 19. stoljeća. Autor je velik trud uložio u prikaz razvoja šumarskog zakonodavstva u okviru kojeg je organizirana briga i gospodarenje šumama u 19. i 20. stoljeću. Glavninu sadržaja čine opisi šumskog bogatstva i gospodarenja šumama na teritoriju Đurđevačke i Križevačke imovne općine. Tekst je opremljen slikovnim priložima i tablicama. Kao dodatak objavljen je Šematizam Uprave šuma Podružnice Koprivnica, odnosno popis svih zaposlenih u Upravi šuma Podružnica Koprivnica na dan 31. prosinca 2018. godine. U knjizi se nalaze vrijedni biografski podaci o upraviteljima imovnih općina, šumarima i drugim zaslužnim i istaknutim pojedincima vezanima za povijest šumarstva u ovome kraju. Uz sve navedeno, knjigu možemo smatrati vrijednim doprinosom poznavanju prilika u doba procesa razvojačena Vojne krajine, odnosno ukidanja vojnokrajiške uprave i uvođenja građanske, odnosno civilne vlasti u Podravini.

Nikola Cik

GRGO GAMULIN: NAIVNI SLIKARI HLEBINSKE ŠKOLE, PRIREDIO VLADIMIR CRNKOVIĆ HRVATSKI MUZEJ NAIVNE UMJETNOSTI, ZAGREB, 2019., 224 STR.

Iako je tekst ove knjige nastao još 1970-tih godina, valjalo je opet tiskati sjajnu analizu hrvatske naivne umjetnosti iz pera jednog od najboljih poznavatelja tzv. Hlebinske škole, likovnog kritičara Grge Gamulina. Pogotovo ako je dodana dokumentirana studija suvremenog likovnog kritičara naive, Vladimira Crnkovića. Urednici knjige su Mira Francetić Malčić i Vladimir Crnković, a recenzenti akademik Tonko Maroević, Petar Prelog i Marijan Špoljar. Knjiga je opremljena pomno izabranim i uvjerljivo otisnutim fotografijama djela hrvatskih »naivaca«.

»Gotovo pola stoljeća dijeli nas od nastanka studije »Naivni slikari Hlebinske škole«, koja do dana današnjega nije bila dostupna čitateljima na izvornome, hrvatskom jeziku. A riječ je o djelu iznimno značajnog teoretičara i povjesničara hrvatske umjetnosti, profesora Grge Gamulina, djelu koje je pritom doživjelo nemalu recepciju u europskom prostoru, jer je objavljeno na talijanskom, francuskom, njemačkom i švedskom jeziku. Istina je kako je u doba pisanja te studije fenomen naivnog slikarstva imao iznimnu međunarodnu »fortunu«, pa izdavački uspjeh možemo pripisati i stanovitoj konjunktursti pojave, nespornoj tadašnjoj tržišnoj relevantnosti i širokoj popularnosti naših naivaca, posebno upravo »hlebinaca« – piše akademik Tonko Maroević.

Petar Prelog dodaje: »U ovoj knjizi Grgo Gamulin polazi od općega prema pojedinačnom, donoseći najprije opće sudove i teorijska razjašnjenja fenomena Hlebinske škole, a zatim strpljivo, benevolentno i analitički pristupa pojedinim umjetnicima i njihovim opusima. Međutim, tkivo knjige svjedoči o tomu da je autoru ipak umjetnik najvažnija jedinica pristupa povijesnoumjetničkom gradivu, pa bez minucioznih tumačenja pojedinih opusa – u kojima životopisni podaci zauzimaju važno mjesto – ne bi bilo ni cjelovita pogleda na cjelinu«. Marijan Špoljar, pak, piše: »Pitanje je jesu li problemi koje Gamulinov tekst otvara i danas zanimljivi, je li opravdana njihova aktualizacija u posve drugim kulturnim, socijalnim i civilizacijskim okvirima, te kako njihov metodološki okvir može danas uopće biti poticajan za

ozbiljne rasprave. Naš je odgovor nedvosmislen: teze i vrijednosna mjerila koja je Grgo Gamulin postavio u knjizi o Hlebinskoj školi trajno su aktualne, što znači i aktualne za raspravu, te posve u duhu autorove polemične, često kontradiktorne i behementne kritičarske naravi, i danas izazovne».

U prvom poglavlju knjige Gamulin piše o nazivu i pojmu Hlebinske škole, o počecima škole, zamiaranju škole i nastanku grupa, o obnovi i utemeljenju, te konačno o eksploziji fenomena. Potom prikazuje pojedine najznačajnije interpretatore prema vremenu pojavljivanja. U prvu generaciju svrstava Ivana Generalića, Franju Mraza i Mirka Viriusa; u drugu generaciju Franju Filipovića, Dragana Gažija, Ivana Večenaja, Miju Kovačića, Josipa Generalića, Martina Mehkeka, Ivana Lackovića i Slavka Stolnika; u treću generaciju Stjepana Večenaja, Franju Vujčeca, Josipa Horvata Ždalskog, Josipa Horvata Jošku, Nikolu Kovačevića, Petra Grgeca i Franju Klopotana, te niz slikara u četvrtu generaciju. Knjigu zaočakuje vrlo dokumentirana i vrijedna studija Vladimira Crnkovića pod naslovom »Nekoliko pogovornih napomena, komentara i digresija priređivača ovoga izdanja«.

Petra SOMEK

HRVOJE PETRIĆ, FILIP ŠKILJAN: IZ POVIJESTI SRBA KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKE ŽUPANIJE – OD PRVIH DOSELJAVANJA DO DANAŠNJIH DANA, GRAFOCENTAR, SESVETE, 2019., 520 STR.

Opsežno djelo dvojice hrvatskih povjesničara, prof. dr. sc. Hrvoja Petrića i dr. sc. Filipa Škiljana, pruža zaokruženu sliku povijesti i sadašnjosti srpske nacionalne manjine na području Koprivničko-križevačke županije. Knjiga je tiskana uz potporu Vijeća srpske nacionalne manjine KKŽ, Grada Koprivnice i Općine Rasinja, a recenzenti su dr. sc. Dragutin Babić i dr. sc. Vlatka Dugački.

Prema popisu 2011. godine, na području Koprivničko-križevačke županije (prvenstveno na Kalničkom pobrđu, Bilogori i zapadnoj Podravini) živjelo je 2.196 Srba ili 1,9 posto od ukupnog stanovništva Županije. Prve vijesti o doseljavanju Srba u ovo vojno-krajiško područje datiraju već na kraj 15. stoljeća, ali je većina doseljena tijekom 16. i osobito u 17. stoljeću (s djelovanjem važnog, najzapadnijeg pravoslavnog manastira u Lepavini). Od tada do danas život i razvoj srpske zajednice na ovom području prošao je brojne povijesne mijene ekonomskoga i društveno-kulturnoga razvoja, koje su temeljito i objektivno prikazane u ovoj knjizi.

Knjiga je podijeljena u dva osnovna i obimna poglavlja. U prvom dijelu knjige prof. dr. sc. Hrvoja Petrić prikazuje, uglavnom na temelju izvorne i relevantne arhivske i druge građe, povijesni hod srpske zajednice od početaka doseljavanja do početka 20. stoljeća. Opisani su svi najvažniji događaji, ali i životne prilike Srba u tom dugom razdoblju. Tako se opisuju najstarija doseljavanja srpskog stanovništva posve na kraju srednjega vijeka, s posebnim osvrtom na srpsku posadu Katarine (Kantakuzine) Branković i pravoslavno stanovništvo u Kraljevini Slavoniji u 15. i 16. stoljeću. Potom se govori o posjedima Hercegovića u Slavoniji, te o prvim doseljavanjima na područje Varaždinskog generalata Vojne krajine (Vindiške krajine).

Razrađena je i najstarija povijest manastira u Lepavini, te o važnosti manastira Marče, unijačenja i otpora crkvenoj uniji. Slijedi prikaz uskočkih obrambenih potencijala u Štajerskoj i Kraljevini Slavoniji krajem 16. stoljeća, nastanak i značenje tzv. privatnih Vlaha, s opisom njihovih naselja i života, a obrađeno je i značenje Statuta Valachorum 1630. godine, s posebnim osvrtom na tzv. slobodne Vlahe. Posebno je prikazan položaj i život tzv. privatnih Vlaha do njihova nestanka s povijesne scene u drugoj polovici 18. stoljeća. Zatim slijedi razrada masovnog doseljavanja srpskopravoslavnog stanovništva u Varaždinski generalat krajem 17. i početkom 18. stoljeća, te utjecaji velike bune seljaštva 1755. godine.

Temeljito je opisan život Srba u području Koprivničko-križevačke županije tijekom 18. i 19. stoljeća, sve do razvojačenja Vojne krajine 1871. godine. Posebno podpoglavlje posvećeno je razradi povijesti Srba u istom razdoblju ali na prostoru hrvatskog Provincijala (banske vlasti). Manastir i parohija Lepavina do druge polovice 19. stoljeća posebno su prikazani, jer imaju osobito značenje za povijest i život Srba u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Knjiga također donosi razradu uloge pravoslavnih trgovaca u povijesti ovog dijela Hrvatske, te razvoja i značenja školstva u Srba do sredine 19. stoljeća.

Drugo obimno poglavlje knjige potpisuje dr. sc. Filip Škiljan, autor brojnih studija o nacionalnim manjinama u sjevernoj Hrvatskoj. Tu se razrađuje povijest i život srpskopравoslavnog stanovništva na području Koprivničko-križevačke županije od kraja 19. stoljeća do danas. Posebna pozornost povećana je prikazu života Srba nakon stvaranja prve Jugoslavije, s težištem na stradanja u Drugom svjetskom ratu. Drugi dio knjige završava analizom aktualnoga stanja srpske zajednice u ovom dijelu Hrvatske na početku 21. stoljeća, koja je provedena prema metodologiji suvremene historiografije. Dakako, posebno je razrađeno razdoblje Domovinskog rata, zatim suvremeno poimanje i čuvanje identiteta srpskoga naroda, uz predočavanje demografske i druge statistike. Iako je uvršteno više od 800 bilježaka (natuknica) ispod teksta, na kraju knjige dat je opsežan popis izvora i literature. Ova knjiga bez sumnje predstavlja važan i objektivan prikaz povijesti i života Srba, u suvremenoj hrvatskoj historiografiji.

Dragutin FELETAR

JANJA KOVAČ: LJUDSTVO MOJE MEĐIMURSKO, IMAŠ BLAGA I BOGATSTVA. NEMATERIJALNA BAŠTINA MEĐIMURJA, MUZEJ MEĐIMURJA ČAKOVEC, KATALOG IZLOŽBE, 1. 12. 2017. - 28. 1. 2018., 130 STR.

Afirmirana etnologinja Janja Kovač, kustosica u Muzeju Međimurja u Čakovcu, autorica je izložbe i izvrsnog kataloga, koji je zapravo mala monografija o pojedinim nematerijalnim oblicima života staroga Međimurja. Ovdje je prikazano 15 starih zanata, obreda, usmene tradicije i narodne glazbe, a zacijelo će se ta lista nematerijalne baštine i povećavati, jer je Međimurje po tomu doista bogat i specifičan kraj. Ova izložba i katalog svakako su u izravnoj vezi s uređenjem velikoga suvremenoga postava muzeja nematerijalne baštine, gdje se upravo provode završni obimni građevinski radovi (uz podršku fondova Europske unije), a zbirka se postavlja u povijesnim vanjskim bedemima čakovečke zrinske utvrde.

Katalog je pisan znanstvenom akribijom, a opremljen je pomno odabranim fotografijama i drugim ilustracijama. U uvodnom dijelu kataloga-monografije autorica objašnjava pojam nematerijalne baštine, te čitatelja uvodi u svijet bogatstva starinskog načina življenja i njegovih postulata u Međimurju. Potom temeljito prikazuje pojedine vrijednosti nematerijalne baštine, koje su registrirane i proglašene u hrvatskim ili svjetskim okvirima. Neki od oblika nematerijalne baštine ne odnose se samo na Međimurje, nego su karakteristika širega područja sjeverne i sjeverozapadne Hrvatske.

Prvo su prikazani neki tradicijski obrti koji su ušli u popis nematerijalne baštine. To je ponajprije umijeće starinskog načina ispiranja zlata na Dravi i Muri, koje stoljećima ima iste karakteristike. Središte ove starinske djelatnosti bilo je u Donjem Vidovcu (i okolnim mjestima), gdje je najvjerojatnije djelovao i ceh zlatara. Potom je prikazana tradicijska izrada čipke u naselju Sveta Marija, koje pripadaju uz bok onima iz Lepoglave ili Paga. Kao spomenici nematerijalne baštine prikazana su još tri tradicijska obrta, koja su karakteristična za šire područje sjeverozapadne Hrvatske: medičari (licitari), starinsko lončarstvo i umijeće izrade tradicijskih dječjih igračaka (uglavnom u drvu).

S područja društvene prakse, obreda i svetkovina prikazana su tri oblika nematerijalne baštine. To je izrada tradicijskih pokladnih (fašenskih) maski u naselju Selnica u gornjem Međimurju, zatim umijeće izrade tradicijskog božićnog nakita (kinč), pa umijeće izrade nakita božićnih lusteri, te umijeće izrade tradicijskih božićnih jaslica. Slijedi prikaz oblika nematerijalne baštine s područja usmene narodne tradicije i izričaja. Sva tri registrirana oblika odnose se na specifične međimurske kajkavske govore. To je štrigovska i kotoripska skupina govora, te bogata svetomarska toponimija.

Međimurje je u svijetu poznato po bogatstvu i raznovrsnosti izvedbenih narodnih umjetnosti. To je ponajprije elegična, emotivna i ponekad raspojasana narodna popijevka. Međimursku narodnu pjesmu, kao svjetsku vrijednost nematerijalne baštine, ubilježio je u popis i UNESCO krajem 2018. godine. Tu je još i umijeće izrade i sviranja cimbalu (za šire područje Međimurja, Podravine i Hrvatskog Zagorja), te umijeće sviranja na tamburicama farkašicama, što ponajviše gaje članovi brojnih kulturno-umjetničkih društava.

Petra SOMEK

DOMOLJUB 100/110, PRIČA O ZGRADI I LJUDIMA, IZLOŽBA I KATALOG, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, 8. 11. – 8. 12. 2019., KOPRIVNICA, 2019., 40 STR.

U gradskoj galeriji u Koprivnici prisustvovali smo 8. studenoga 2019. otvorenju jedne od zacijelo najboljih izložbi koje je Muzej grada Koprivnice organizirao tijekom ove godine. Radi se o prezentaciji vrijedne građe koja govori o 100 godina postojanja društvene dvorane Domoljub u Koprivnici, koja je upravo obnovljena i dalje s reprezentativnom secesijom služi građanima, te o 110. godišnjici osnivanja znamenitog koprivničkog Hrvatskog obrtničkog, radničkog, obrazovnog i pjevačkog društva »Domoljub«, koje je djelovalo od 1909. do 1943. godine. To su određeni simboli kulturnog života građanske Koprivnice, te zavređuju ovakvu muzejski vrhunski postavljenu izložbu. Autorica izložbe i kataloga je kustosica muzeja grada Koprivnice, Maša Zamljačanec.

Izložbu prati primjeren katalog, koji vrlo pregledno sažimlje stoljetnu povijest Domoljuba. S obzirom da upravo Muzej grada čuva obilnu arhivsku građu o Domoljubu, izložba i katalog prati velik broj pomno odabranih fotografija i faksimila dokumenata. Koprivnica osniva svoju prvu limenu glazbu već 1806., a 1874. znameniti zborovođa tomo Šestak osniva Hrvatsko pjevačko društvo Podravec i novi gradski duhaći orkestar. Konačno, 1909. osniva se i HOROPD Domoljub, a postojale su već i druge kulturne skupine. Svi su oni nastupali u salama gradskih gostionica i osjećali nedostatak društvenih prostorija.

Izgradnja prve društvene dvorane bilo je izuzetno važno za stabilizaciju i razvoj kulturnog života grada. Zapravo, nitko nije očekivao da će se to dogoditi odmah poslije kalvarije Prvoga svjetskoga rata, kada je grad živio u velikom siromaštvu. Ipak, obrtnici – članovi Domoljuba smogli su snage da sami prikupe sredstva i obave većinu poslova na izgradnji prve dvorane u gradu. Nešto je u materijalu pomogao i grad, a dugovi su se otplaćivali još nekoliko godina. U stilu kasne secesije tako je Koprivnica dobila 1919. prekrasnu javnu dvoranu, gdje je koncentriran praktički cjelokupni kulturni život grada i okolice. Izložba i katalog vjerno prate i život samoga zdanja Domoljuba, ali i svega najvažnijeg što se u njemu događalo u međuratnom razdoblju, pa potom u vrijeme socijalističkog režima, sve do danas. Značaki je odabrano ono najbitnije, uz modernu i interaktivnu postavu. Kako to piše u jednom međunaslovu u katalogu, Domoljub je postao kolektivno sjećanje grada, kako u društvenom životu, tako i u stvaranju uljudene, građanske Koprivnice.

Dragutin FELETAR

MARTIN LUKAVEČKI: OTETO ZABORAVU – SJEVERNOHRVATSKE PUTOSITNICE, OGRANAK MATICE HRVATSKE U ČAKOVCU, 2019., 304 STR.

Ovim izdanjem čakovečki Ogranak Matice hrvatske, koji je jedan od najuspješnijih nakladnika u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, daje zapaženi prinos hrvatskoj putopisnoj literaturi. Iskusni novinar i publicist Martin Lukavečki sve nas je iznenadio svojim poetskim i emotivnim viđenjem gotovo anonimnih, malih lokaliteta i pejzaža, kao i ovdašnjih ljudi. Ako se k tomu doda i velik broj pomno odabranih, dokumentarističkih fotografija, te izvrsna grafička oprema knjige - onda je zadovoljstvo čitatelja tim veće. Zapravo, te smo reportaže Martina Lukavečkog već negdje čitali i vidjeli (piše ih od davne 1969.), ali sada ovako skupljene i prezentirane imaju neku osobitu snagu. Pogotovo za čitatelje iz ovog dijela Hrvatske. Urednik knjige je prof. Ivan Pranjić, koji je i jedan od recenzenata, uz akademika Dragutina Feletara i prof. Marijana Kraša.

Ivan Pranjić smatra da posebnu vrijednost knjige čini i svojevrsna simbioza standardnog i kajkavskog govora, kao i velika »socijalna« osjetljivost autora prema »malim« ljudima. »Knjiga Martina Lukavečkog zauzet će posebno mjesto među brojnim knjigama čakovečkog Ogranka Matice hrvatske, zbog autentičnosti svjedočenja o hrvatskoj prošlosti i sadašnjosti, ali i ljepoti jezika kojom autor dočarava svijet na izmaku, skriven od očiju javnosti«. Marijan Kraš piše o posebnoj poetici Martina Lukavečkog. »Lukavečki u pravilu predstavlja ljude i probleme malih i perifernih naselja za čije nazive i postojanje do ove knjige gotovo nismo znali. U tim naseljima žive stari i osamljeni ljudi, na granici siromaštva, u usporedbi s mogućnostima urbanih građana: bez putova, vodovoda, ambulante u blizini,

telefona, a ponegdje i bez susjedstva... U nekom bliskom vremenu ovi ljudi i njihova naselja će nestati, a ovi zapisi svjedočit će kako se i u tom skromnom okruženju moglo živjeti».

Dragutin Feletar, pak, piše da »Lukavečki ne pripada u red novinara koji naprosto bilježe fakte o događajima, kraju i ljudima, već svakoj temi prilazi s domoljubnim srcem, s osjećajem za prirodu i ljude koji tu žive. Zato su mu putopisi s jedne strane i puni podataka i fakta, a s druge strane daju profinjene opise prirode, ekologije, puni su brige o spomenicima kulture i povijesti, vrve povijesnim reminiscencijama, te što je najvažnije – puni su osjećaja za ljude i njihove sudbine«. Pojedine reportaže pune su dijaloga na originalnim varijantama kajkavskog govora s pojedinih staništa.

Lukavečki donosi reportaže uglavnom iz malih, na oko zabačenih naselja, ali i tu su ljudi puni nekog optimizma, nade i neizmjerne ljubavi za zavičaj. Evo i popisa naselja i prirodnih lokaliteta koje Lukavečki opisuje u svojim sjevernohrvatskim putopisima: Apatija (Opatija bez mora), Bela (Dolina dvoraca), Bisag (Bisački duh grofa Corderona), Breznički Hum (Grofovska čast za dvanaest rali šume), Brezova Gora (Spokoj pod krošnjama drveća zagorskih bregov), Cerje Tužno (Pod carskom lipom ban Josip Jelačić skovao plan za oslobađanje Međimurja), Čanjevo (Carstvo kamene starine), Čukovec (Jagodarski raj usred podravske ravnice), Drašković (U carstvu glibokih zdencov i krušnih peći), Drenovac (U Drenovcu danas nema drijenka ni za liječak), Gačice (Sigde je liepo, ali u Gačicama je najlepše), Goranec (Ni na nebu, ni na zemlji), Gornje Podrute (U Bugarsku bez putovnice), Gradišće (Vražji stolčik nad zakopanim blagom), Hrastovsko (Iz ravne Podravine, prek Bednje, pa u Kalničko gorje – ludbrešku Toskanu), Ivanščica (Zagorski Yetti), Jelovec Voćanski (Život na granici izdržljivosti), Ježovec (U kraju legendi i škafov), Kamenica (Gdje god udarite motikom – kamen), Kameničko Podgorje (Korpice – kruh naš svagdanji), Krkanec (Vinski fakultet u Krkancu), Kršćenovec (Pri nam vam vrganji rasto celo leto), Leštakovec (Zagrebačkom jedanaesticom do Leštakovca), Lovrečan Otok (Otok ljubavi), Luka (Luka Ludbreška), Lukavec (Fašnička država Lukavec), Lunjkovec (Podravski Baden-Baden), Ljubelj (Kalnički plemenitaši podno Velikog Ljubelja), Ljubeščica (Ljuba voda), Mali Bukovec (Cvjetna rapsodija na podravskoj ravnici), Margečan (U sunčanoj dolini podno Ivanščice), Mohor Brijeg (Suza za zagorske brege), Novakovec (Mali kotec – luka na hirovitoj Muri), Oštrice (Lijepa mi je bila Švicarska, ali nekaj me vleklo doma), Petkovec (Vesela petkovečka pajdašija), Plemenščina (Plemeniti plemenitaši), Plitvica Voćanska (Plitvica – rajska dolina), Podevčevo (Bog nam je dal lepi kraj), Pokojec (Otok u srcu Ivanščice), Presečno (Carstvo vapnara), Prigorec (Pod zagorskom Himalajom), Rukljevina (Tajne biserne doline), Slanje (Gorak okus soli), Stažnjevec (Hrvatskim barjakom, trubom i dvjema puškama stvorili Republiku), Struga (Husari iz podravske ravnice), Sudovčina (Podravska Copacabana) Sudovec (Planinskim prijevojem do Prigorja), Sveti Josip (Jedino naselje u Hrvatskoj s imenom omiljenoga sveca), Sveti Petar (Iz Svetoga Petra vikendom u Redvenice), Šćepanje (Šćepanje za pamćenje), Šestanji (Ljepota skrivena iza zavjese), Šumigi (Život iza mjesečeva pejzaža), Šveci (Tu sam se rodil, tu bum i hmrl), Tkalec (Kad su se deleli kolovrati, bilo je života), Topličica (U dolini tople vode), Varaždin (Savana nadomak grada), Vinica (Vincit odolijeva zubu vremena), Vranjelje (Carstvo crnih jela), Vukovoj (tu je Božji mir, a morti jemptu i voda dojde), Željeznica (Skrivena ljepota podno Ivanščice).

Petar SOMEK

MATIJA BERLJAK: BULA PAPE NIKOLE V. ZA CRKVI RODNOGA MJESTA SVETOGA JERONIMA U ŠTRIGOVI, GRAFIKA MARKULIN, DONJA LOMNICA, ZAGREB, 2019., 130 STR.

S obzirom da je 2017. tiskan hrvatski prijevod knjige učenoga pavlina Josipa Bedekovića »Natale solum...« (o rodnom mjestu Sv. Jeronima) iz 1752., te što je 2020. točno 1600 godina od smrti velikoga sveca, knjiga o buli pape Nikole V. iz 1447. tiskana je u pravo vrijeme. Autor je profesor na zagrebačkoj bogosloviji, prof. dr. sc. Matija Berljak, koji je i urednik knjige, a recenzenti su prof. dr. sc. Jure Brkan i prof. dr. sc. Nikola Škalabrin. Knjiga je popraćena brojnim fotografijama, starim zemljovidima i faksimilima dokumenata.

Bula pape Nikole V. iz 1447. pisana je na latinskom, a kانسije je njezin tekst (iako s manjim pogreškama) objavio znameniti povjesničar, isusovac Michael Bombardi u djelu »Topographia Magni Regni Hungariae« iz 1718. godine. Bombardijev tekst bule preuzeo je i Josip Bedeković u svojoj knjizi iz 1752. godine. Taj tekst bule preveo je latinist Marko Rašić na hrvatski u hrvatskom izdanju Bedekovićeve knjige 2017. godine. Sada je prof. Matija Berljak u vatikanskom arhivu našao originalni radni primjerak spomenute bule pape Nikole V. »Gloriosus Deus in sanctis suis« (Bog slavan u svecima svojim) za crkvu rodnoga mjesta Sv. Jeronima u Strigonu (Štrigovi), te je o njoj napisao studiju i tiskao posebnu knjigu.

Ova bula jedan je od važnih dokaza koji govori o lokaciji rodnog mjesta »grimiznog Dalmate« Sv. Jeronima u međimurskoj Štrigovi. U buli papa izrijekom kaže da je crkva, koju je u gotičkom slogu izgradio grof Celjski, povećana Sv. Jeronimu i nalazi se u Štrigovi u Zagrebačkoj dijecezi, te da je tu »na mjestu gdje je nekad bila Jeronimova kuća u kojoj je on bio odhranjen i odgojen« sada izgrađena crkva u njegovu počast.

Odmah na početku studije, prof. Berljak objavljuje faksimil izvornika bule pape Nikole V. iz vatikanskog arhiva, zatim prijepis rukopisnog izvornika bule Andrije Lukinovića iz 2004., pa Bombardijev i potom Bedekovićev latinski prijepis bule, te konačno prijevod na hrvatski Marka Rašića iz 2017. godine. Zatim opširnije piše o samoj buli, o njenom uredskom (radnom) i o svečanom primjerku. Obrazlaže kako je došlo do molbe grofova Celjskih za izdavanje bule, te potom govori o životu i djelu pape Nikole V. Nakon toga slijedi temeljita analiza sadržaja i stila bule, iz koje slijedi obrazloženje o Strigovi kao rodnom mjestu Sv. Jeronima, te o štrigovskom »očinskom domu« velikoga sveca. Na kraju slijedi obrazloženje značenja bule za našu povijest i crkvu, te zaključak i popis vrela i literature. Knjiga Matije Berljaka značajan je prinos istraživanju crkvene povijesti i hrvatske historiografije.

Dragutin FELETAR

JELENA LONČAR, ZORAN STIPERSKI: INDUSTRIJSKA GEOGRAFIJA, MERIDIJANI, GEOGRAFSKI ODSJEK PMF, ZAGREB, 2019., 216 STR.

Meridijani su izdali još jedan značajan sveučilišni udžbenik, ovaj put u suradnji s Geografskim odsjekom Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu. Tako je kolegij Industrijska geografija, koji je u nastavu uveden 1982. godine, konačno dobio svoj udžbenik. Autori su prof. dr. sc. Zoran Stiperski i doc. dr. sc. Jelena Lončar, koji godinama predaju ovaj kolegij. Recenzenti udžbenika su prof. dr. sc. Željka Šiljković, izv. prof. dr. sc. Zdenko Braičić i izv. prof. dr. sc. Lučka Lorber, urednik je akademik Dragutin Feletar (koji je i razvio ovaj kolegij), a izvršna urednica prof. Petra Somek.

Koncepcija udžbenika Industrijska geografija slijedi, zapravo, osnovnu definiciju ove grane geografije: »Industrijska geografija je grana ekonomske (socijalne) geografije koja proučava i objašnjava industriju kao pojavu i važan faktor transformacije u geografskom prostoru«. To znači da je potrebno prikazati razvijenost (snagu) i strukturu industrije, ali ponajprije razraditi i objasniti njezin svekoliki i kompleksni utjecaj na transformaciju geografskog prostora. Industrija je doista bila jedan od najvažnijih transformatora geografskog prostora i životra ljudi, već od prve industrijske revolucije pa do danas. Današnje razdoblje, koje neki nazivaju i postindustrijsko doba, zapravo ne smanjuju značenje industrije u svjetskoj i regionalnoj ekonomiji, već industriji daju novu dimenziju, kako u strukturi tako i utjecaju na geografski prostor.

Autori udžbenika uspješno su metodološki i sadržajno sublimirali široke i kompleksne oznake i zadaće industrijske geografije. U prvom dijelu udžbenika razrađuje se industrijska geografija kao grana ekonomske geografije. Prikazan je razvoj industrijske geografije, te jasno razrađena njezina znanstvena metodologija, odnosno dat je teorijski okvir industrijske geografije. Drugi dio knjige sadrži razradbu razvoja industrije kroz povijest – od industrijskih proizvodnji i njezinom značenju u transformaciji geografskog prostora. Razrađeni su i najnoviji utjecaji novih tehnologija na razvoj i značenje industrije, poput informacijsko-komunikacijskih sustava, korištenja interneta, društvenih mreža i e-trgovine.

Slijedi poglavlje o europskoj industriji danas. Razrađene su današnje proizvodne aktivnosti, zatim promjene u veličini industrijskih tvrtki, o deindustrijalizaciji Europe, o značenju i participiranju indu-

strije Europe u svijetu, te o primjerima uspješne nove industrijske proizvodnje (osobito na primjeru Bavarske i Irske). Poglavlje »Korporativna geografija« govori o važnosti i hijerarhiji lokacijskih faktora, o teritorijalnim industrijskim strategijama, proizvodnim sustavima, te o komparativnim strategijama i tipovima nadmetanja.

Na razvoj suvremenih oblika industrije osobito utječu transnacionalne kompanije, koje raspolažu i najvećim znanstvenim potencijalima. Taj je utjecaj naročito razjašnjen na primjeru globalnih automobilskih skupina. Posebno je, zbog važnosti, prikazana njemačka automobilska industrija. Zanimljiva je i tema o industrijskim klasterima, koji sve više utječu na razvoj suvremene industrije. Uz industrijsko-geografsku metodologiju prikazani su procesi pokretanja industrijskih klastera, njihova identifikacija, zatim karakteristike malih i srednjih klastera, regionalnih klastera, uz zahtjevne elemente politike rasta, te na kraju funkcioniranje i značenje trustova, kartela i katapult-centara. Kraće je razrađeno i nastajanje klastera u Hrvatskoj.

Teme o znanstveno-tehnološkim parkovima i istraživačkim centrima govori o pojmu i značenju tih oblika nastajanja industrije, razrađeno je nekoliko uspješnih primjera iz svijeta, zatim uloga znanstvenih parkova u inovacijskom sustavu, pogotovo na primjeru biotehnologija u SAD-u. Prikazane su i visokotehnološke tvrtke u Kini. U poglavlju »Regionalni inovacijski sustavi – regije znanja«, ponajprije se prikazuju regija znanja u Europskoj uniji, zatim povezanost sveučilišta i industrije na primjeru Cambridgea, potom regije znanja u Pekingu i Shenzhenu itd.

Posebno važna tema je odnos industrije i okoliša, pa su temeljito razrađeni industrijski ekosustavi – od klasičnih industrijskih ekosustava do suvremenih eko-industrijskih parkova i zelene industrije (uz navođenje tipičnih primjera). Zadnje poglavlje govori o industriji Hrvatske – njezinom povijesnom razvoju i pojedinim fazama promjena. Najveća pozornost poklonjena je razradbi današnje hrvatske industrije i njezinoj transformaciji. Razrađene su industrijske regije, te industrijske i poduzetničke zone u Hrvatskoj.

I ovim udžbenikom zagrebačka industrijsko-geografska škola afirmira se kao jedna od razvijenijih i inovativnijih u Europskoj uniji.

Petar FELETAR

MIRKO PILAJ: MOJ SVAKODNEVNI RAZGOVOR S BOGOM PREKO LEPTIRA, MERIDIJANI, DONJA DUBRAVA, 2019., 376 STR.

Rimokatolička župa Sv. Margarete iz Donje Dubrave i Meridijani izdali su knjigu s izuzetnim fotografijama leptira s raznih meridijana svijeta. Predgovor knjizi napisao je varaždinski biskup mons. Josip Mrzljak, a stručnu determinaciju leptira izvršio je dr. sc. Radovan Kranjčev. Ovdje donosimo slovo urednika knjige, akademika Dragutina Feletara, na predstavljanju knjige u Donjoj Dubravi, 13. srpnja 2019. godine:

Danas sam doista radostan i počašćen što vas mogu pozdraviti u našoj župnoj crkvi Sv. Margarete i predstaviti vam velebnu i vrijednu knjigu dobravskoga župnika vlč. Mirka Pilaja. Ove i slijedeće godine obilježavamo 230. obljetnicu osnivanja dobravske župe. Sada je navršilo i 30 godina od početka narodnog župnikovanja vlč. Mirka Pilaja v našoj Dobravi. Zahvaljujem mu i čestitam što je tri desetljeća bio predani, marljivi i pouzdan pastir dobravskim vjernicima, a od 1998. i župljanima župe Sv. Vida u Donjem Vidovcu. Mislim da mu je najbolja čestitka za taj visoki jubilej, upravo izdavanje ove vrijedne knjige.

Vlč. Mirko Pilaj od mladosti živi s prirodom, koju je Bog stvorio da s čovjekom kroz tisućljeća živi skladan život. Vlč. Pilaj divi se majci prirodi, što je upijao od svoje mladosti na brežuljcima svojeg rodnog Dragoslavec Sela. Pa i kada je služio narodu i crkvi u Daruvaru, Maloj Subotici i Orehovcu, a potom trideset godina u dobravskoj i vidovskoj župi. Tu simbiozu s prirodom vlč. Pilaj živi svakodneвно, pa i na brojnim svojim hodočašćima u Svetu Zemlju, u Afriku, po Europi i svijetu.

S tih putovanja vlč. Pilaj donio je ne samo dojmove i nove crkvene spoznaje, već i posebne biljke, pogotovo cvijeće. Dobravski farof pun je cvijeća, koje uzgaja naš župnik. Fascinantna je njegova ljubav, njegovo predanje u uzgoju cvijeća i bilja. A s cvijećem dolaze i leptiri. Kako je napisao vlč. Pilaj u ovoj

knjizi: »Mali leptir. Razigran i nestašan, oku prelijepih boja, ali za naše oko često neuhvatljiv«. Zato te prekrasne leptire, koji žive kratko, treba zabilježiti, ovjekovječiti, kako bismo im se mogli diviti i kad ih više nema.

Tu zadaću vlč. Pilaj cijeli svoj život obavlja fotografijom. Leptiri su zauvijek zabilježeni na njegovih nekoliko desetaka tisuća fotografija. Fotografijom se bavi još od osnovne škole, a leptire sustavno fotografira već više od tri desetljeća. Ne samo da leptire vidi i pronalazi i tamo gdje mi ništa ne primjećujemo, već se s leptirima posve prijatelji. Zato su fantastične fotografije leptira koje je snimio kako bezbrižno slijeću na njegove prste, na njegov dlan. Više desetaka vrsta leptira snimio je na raslinju koje raste na dobravskim i vidovskim livadama, parkovima, u šumarcima i dravskom poloju. Tako, je primjerice, šarenog i osebujnog leptira, koji se zove Lastin rep ili *Papilio Makhaon*, snimio u dobravskom parku, a u pozadini se vidi crkva Sv. Margarete. Ta izuzetna snimka krasi i naslovnicu ove knjige. Tu u dobravskom parku snimio je i fascinantni leptir – Ljubokrili admiral ili *Vanessa atalanta*, i još mnoge druge. Najviše leptira vlč. Pilaj snimio je po Međimurju i Podravini i drugim krajevima naše lijepe domovine, ali i u Izraelu, Africi i drugdje.

Preko prirode, bilja, a pogotovo leptira, autor svakodnevno razgovara i s Bogom. Zato svoje izuzetne fotografije leptira i svoje razgovore s Bogom nije želio zadržati samo za sebe. Htio ih je podijeliti sa župljanima, s vjernicima i svijetom. Tako je došlo do zamisli da se sastavi i tiska ova knjiga. Na tomu je vlč. Pilaj radio godinama, vadeći pobožne misli i molitve iz Biblije, raznih misala, Novoga zavjeta, iz nabožnih knjiga, vlastitih sjećanja i iskustva, pa i iz narodne vjerske tradicije. U ovoj knjizi sabrane su pobožne misli i molitve za svaki dan kroz cijelu godinu. A te vjerske tekstove za svaki dan prati i idilična, smirujuća fotografija po jednog leptira. I tako 366 puta. Zato je to u određenom smislu knjiga-molitvenik, ali i oda tim malim lepršavim bićima – leptirima. Knjiga vlč. Mirka Pilaja, »Moj svakodnevni razgovor s Bogom preko leptira«, istinska je duhovna hrana i poveznica čovjeka s prirodom i Bogom.

Zbog svih tih misli i rješenja, bila mi je osobita čast i zadovoljstvo pomagati i surađivati s vlč. Mirkom Pilajom u ostvarivanju ove zahtjevne zadaće. Dozvolite mi, dragi župljani, da se na kraju iskreno zahvalim vlč. Pilaju na sjajnom djelu i pothvatu. Također se od srca zahvaljujem msgr. Josipu Mrzljaku, varaždinskom biskupu, što je dao potporu autoru, napisao predgovor knjizi i što je danas nazočan ovom predstavljanju. Zahvaljujem i svima drugima koji su na bilo koji način pridonijeli izdavanju ovoga vrijednog djela, a posebno dr. sc. Radovanu Kranjčevu, ponajboljem poznavatelju leptira u Hrvatskoj, na determinaciji naziva leptira, zatim Saši Bogadiju za izvrsnu grafičku opremu i tiskari Bogadigrafika iz Koprivnice, koja je primjerno otisnula ovu knjigu. Nakladničkoj kući Meridijani i njezinoj direktorici prof. Petri Somek, bila je osobita čast izdati ovu knjigu u okviru Biblioteke Posebna izdanja.

Dragutin FELETAR

ZBORNİK DRAGE ROKSANDIĆA, PRIREDILI DAMIR AGIČIĆ, HRVOJE PETRIĆ I FILIP ŠIMETIN ŠEGVIĆ, FF PRESS, ZAGREB, 2019., 1232 STR.

Ova obimna, izuzetna knjiga nastala je izdana na Odsjeku za povijest filozofskog fakulteta u Zagrebu, a u povodu 70-te obljetnice života i odlaska u mirovinu prof. dr. sc. Drage Roksandića. Veliki broj članaka (njih 71!) recenzirali su Nikola Anušić, Hannes Grandits, Martin Previšić, Zvezdana Sikirić Assouline i Denes Soksevits. Knjigu su zajednički izdali Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest, Zavod za hrvatsku povijest i FF Press.

Profesor Drago Roksandić (Petrinja, 1948.) jedan je od najuglednijih hrvatskih povjesničara, te istaknuti pedagoški i društveni djelatnik. Urednici knjige u predgovoru pišu da »prilozi u zborniku obuhvaćaju različite epohalne horizonte – neki detaljno istražuju pojedine segmente određenog razdoblja, neki se usmjeravaju na lokalne fenomene ili pristupaju istraživačkim problemima mikrohistorijski. Neki tekstovi obuhvaćaju razdoblja u duljem trajanju, obrađuju različite strukture ili nude određene globalnohistorijske odrednice. Mnogi su prilozi multidisciplinarni, interdisciplinarni ili transdisciplinarni, što je odraz činjenice da Drago Roksandić nikada nije smatrao da je povjesničarovan zanat isključiv i zatvoren, već je u svojim predavanjima i radovima uvijek otvarao komunikacijske prostore s drugim

disciplinama. U nekim se radovima autori posebno bliski Roksandiću prisjećaju iskustava kolegijalne suradnje. Zajedničko je svim radovima to što su znak predanosti i iskrene počasti profesoru i kolegi koji svojim primjerom pokazuje što znači odanost struci, na koji način istraživati određene teme inovativno, polazeći iz različitih perspektiva, zatim kako postavljati prava problemska pitanja i kako očuvati istraživačku radost, energiju i žar... Ovaj zbornik, dakako, samo je jedan mogući prikaz interesa, epoha, problema i pristupa kojima se do sada Drago Roksandić bavio. U svim je radovima moguće pronaći njegove utjecaje, a brojna je istraživanja, čiji su rezultati sada ovdje objavljeni, i on sam potaknuo«.

Zbornik je podijeljen na 14 poglavlja i prolog, u kojem pod naslovom »Drago Roksandić – kako ga vide drugi«, surađuju Hrvoje Petrić, Filip Šimetin Šegvić, Šime Pilić, Gordana Krivokapić Josić, Mira Kolar Dimitrijević i Boris Bui. Prvo poglavlje, »Triplex confinium, prostor, granice«, donosi radove Borislava Grgina, Fazilete Hafizović, Alfreda J. Riebera, Roberta Neibuhra i Catherine Horel. U drugom poglavlju, »Vojnokrajiške studije«, surađuju Neven Kovačev, Sanja Lazanin, Dubravka Božić Bogović, Mislav Radošević i Vedran Muić. Treće poglavlje, »Habsburgia« donosi radove Siegfrieda Grubera, Bore Bronze, Nenada Ninkovića, Gorana Vasina, Dramira Agičića, Andrasa Geröa i Marijana Bobinac. Četvrto poglavlje, »Ottomanica«, objavljuje radove Roberta Holjevca, Dubravke Mlinarić, Nenada Moačanina, Hrvoja Petrića i Tee Perinčić. Peto poglavlje nosi naslov »Mediterranea«, a donosi članke Nikole Samardžića, Stefana Halikowskog Smitha, Slavena Bertoše, Daniela Barića, Inoslava Beškera, Marka Doge, Egidija Ivetića, Naide Mihal Brandl, Zrinke Podhraški Čizmek, Samate Paronić i Filipa Šimetina Šegvića.

U šestom poglavlju, »Grad, društvo, pojedinac« pišu Meri Kunčić, Branimir Brgles, Zlatko Kudelić, Andrej Hozjan, Željko Holjevac, Nikolina Šimetin Šegvić i Ivica Šute. Sedmo poglavlje, »Knjiga, tekst i intelektualna historija«, donosi članke Petra Burkea, Ivana Basića, Marka Petraka, Isaoa Koshimure, Sanje Roić i Bojana Đorđevića. Pod naslovom »Nacionalizam i ideologije«, osmo poglavlje donosi članke Alena Skeda, Miroslava Hrocha, Aleksandra Jakira, Vlatke Dugački i Krešimira Regana. U devetom poglavlju, »Politika i događaji«, tiskani su radovi Matka Globačnika, Dušana Bilandžića, Dušana Nečaka, Tomislava Brandolice, Filipa Škiljana i Jakše Raguža.

»Interkulturalizam« naslov je desetom poglavlju, a donosi članke Zvonka Kovača i Virne Karlić, dok u jedanaestom poglavlju »Komparativna historija« pišu Branimir Janković i Arnold Suppan. Dvanaesto poglavlje, »Akteri povijesti«, donosi radove Ivane Cvijović Javorine, Stjepana Matkovića, Bože Bepe i Mladena Medveda, dok u trinaestom poglavlju »Teorije i metode« surađuju Mirjana Matijević Sokol, Zrinka Blažević, Šime Pilić, Marta Fiolić, Marko Lovrić i Mirko Dražen Grmek. Konačno, zadnje, četrnaesto poglavlje, pod naslovom »Prilozi«, donosi obimnu bibliografiju Drage Roksandića i kazalo imena.

Dragutin FELETAR

ŽELJKO KARLAULA: POVIJEST GRUBIŠNOG POLJA. SREDNJOVJEKOVNO TRGOVIŠTE – VOJNA OPĆINA – SLOBODNI GRAD, ZAVOD ZA ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKI I UMJETNIČKI RAD U BJELOVARU, HAZU, ZAGREB-BJELOVAR, 2019., 376 STR.

U Grubišnom Polju je krajem listopada 2019. javnosti predstavljeno još jedno značajno i obimno djelo afirmiranog bjelovarskog povjesničara dr. sc. Željka Karaule, a radi se o temeljitoj znanstveno pisanoj povijesti grada Grubišnog Polja. Urednik knjige je prof. dr. sc. Vladimir Strugar, član suradnik HAZU, a recenzenti su akademik Nikša Stančić i dr. sc. Vjenceslav Herout.

U predgovoru knjige, gradonačelnik Zlatko Mađeruh, piše da je ova knjiga zapravo prva ozbiljna studija u »kojoj se sustavno i primjenom znanstvene metodologije prikazuje prošlost i sadašnjost Grubišnog Polja, odnosno grubišnopoljskog područja. Tom se knjigom na najbolji mogući način stvara i održava naš identitet. U knjizi su povijesne činjenice koje smo možda slabo poznavali ili ih uopće nismo znali, koje smo uslijed užurbanosti života zaboravili ili ih potiskujemo«.

U ovoj monografiji Željko Karaula razrađuje povijest od prvih podataka o naseljenosti pa sve do danas, koristeći ponajviše kronološku historiografsku metodu, ali u metode procesa i funkcija u prostoru

i društvu. Na početku su dati poznati rezultati arheoloških i drugih istraživanja o životu u ovom području u predpovijesno i antičko doba, koji se može pratiti od razdoblja neolitika. Više podataka ima iz kasnoga srednjega vijeka, kada se javljaju i prvo pisani dokumenti. Tu opisuje nastanak i život srednjovjekovnih katoličkih župa, te pojedine važnije naseobene točke, kao i gospodarske prilike. Posebno je istaknuo značenje nekih znamenitih osoba iz toga razdoblja koje potječu iz Grubišnog Polja. To su svakako arhiđakon Ivan Gorički, pisac povijesti zagrebačkog Kaptola, te Ivan od Paližne, plemić, kondotjer i kraljoubojica.

Slijedi razradba razvoja ovoga kraja do osmanske okupacije u 16. stoljeću, te život u doba turskoga vladanja, sve do oslobođanja krajem 17. stoljeća. Slijedeće stoljeće, doba barokne obnove, prikazano je vrlo analitički, a pogotovo demografske i gospodarske prilike. Razdoblje Vojne općine Grubišno Polje od 1786. do razvojačenja Vojne krajine 1872. godine ovdje je dobilo osobitu pozornost. Započelo je reformom Varaždinskog generalata, pa slijede opisi sudjelovanja Grubišnopoljaca u europskim ratovima u 18. i 19. stoljeću, o proplamsaju ilirizma u ovom kraju u prvoj polovici 19. stoljeća, te o doseljavanju Čeha i životu pravoslavne (srpske) zajednice.

U slijedećem obimnom poglavlju razrađena je povijest grubišnopoljskog kraja do konca Prvoga svjetskoga rata. Razrađeno je razvojačenje 1871., koje je u praksi trajalo i desetak godina, a posebna pozornost poklonjena je razdoblju na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, koje je bilo vrlo dinamično. Posebno je prikazan i društveni, školski i politički život (primjerice hrvatski seljački pokret 1903.), međunarodni odnosi, život katoličkih i pravoslavnih župa, te djelovanje Hrvatske pučke seljačke stranke. Posebni dio poklonjen je razradbi događaja i posljedica Prvoga svjetskoga rata.

Poglavlja o ovom kraju u vrijeme prve Jugoslavije, kao i u Drugom svjetskom ratu osobito su detaljno razrađena. Obuhvaćeni su svi segmenti života u to doba, od političkog i kulturnog života do ratnih zbivanja. Temeljito je razrađeno i razdoblje socijalističke Jugoslavije, od 1945. do 1991. godine. Opisana su stradanja u prvim godinama poraća, razdoblje petoljetki i Informbiroa, privrednih reformi i političkih previranja, kao i karakteristike razvoja školstva, društvenog i kulturnog života, katoličkih i pravoslavnih župa, itd. Zadnje se poglavlje odnosi na razdoblje Domovinskog rata i razvoj u samostalnoj Hrvatskoj.

Petar FELETAR

1. OKRUGLI STOL O REZULTATIMA ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA PROVEDENIH TIJEKOM 2019. GODINE U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI

Na rezultate provedenih arheoloških istraživanja široka javnost može čekati i više od 10 godina ukoliko se radi o dugotrajnim iskopavanjima i kompleksnim interdisciplinarnim istraživanjima. Kako bi joj se ipak relativno brzo pružili prvi ili preliminarni rezultati prije 10-ak godina je Arheološki muzej u Zagrebu pokrenuo ciklus putujućih izložbi »Tekuća arheološka istraživanja u Hrvatskoj«, kakva je 2009. godine realizirana i u Galeriji Koprivnica, a od 2004. godine Ministarstvo kulture objavljuje opsežni Hrvatski arheološki godišnjak s kraćim izvješćima provedenih arheoloških iskopavanja izvršenih u Hrvatskoj određene godine. Naravno da je javnost, poglavito u lokalnoj zajednici, slabo upoznata s time i da navedene radnje nisu dovoljne kako bi ih se upoznalo s provedenih istražnim radovima. Sukladno tome Institut za arheologiju pokrenuo je 2015. godine u suradnji s Gradskim muzejom Vinčkovi godišnje okrugle stolove na kojima su u izlaganjima istraživača predočeni prvi rezultati provedenih iskopavanja. Sa sličnom praksom započeto je u Koprivničko-križevačkoj županiji, gdje je u organizaciji Muzeja grada Koprivnice i Povijesnog društva Koprivnica te uz partnerstvo Instituta za arheologiju dana 14. studenoga 2019. godine od 17:00 sati u Galeriji Mijo Kovačić održan takav prvi okrugli stol, a na kojem je sudjelovali gotovo svi voditelji arheoloških iskopavanja u ovoj županiji.

Programom je moderirala prof. Lidija Vranar kao predsjednica Povijesnog društva Koprivnica. U pozdravnim govorima kratko su se obratili Robert Čimin, ravnatelj Muzeja grada Koprivnice i Dario Jembrek, pročelnik Službe ureda gradonačelnika, s prigodnim čestitkama na organizaciji događanja te željama da isto preraste u tradicionalni okrugli stol koji će biti dijelom programa obilježavanja Dana

Grada Koprivnice. Predviđeno je šest izlaganja, po tri u provedbi Instituta za arheologiju i tri u provedbi Muzeja grada Koprivnice, dok preostala dva istraživanja provedena od strane Instituta za arheologiju na lokalitetima Kalnik – Igrišće i Popovec Kalnički – Bregi nije bilo moguće provesti radi spriječenosti voditelja u prvom slučaju i kasno dobivenih geofizičkih rezultata u nedestruktivnim istraživanjima u drugom slučaju.

Kao prvo izlaganje predstavljani su rezultati četvrte sezone sustavnih arheoloških istraživanja lokaliteta Đurđevac – Sošice koje je iznio Ivan Valent iz Muzeja grada Koprivnice. U prvom dijelu izlaganja iznesena su dosadašnja povijesna saznanja o lokalitetu i kraći pregled prvih triju arheoloških kampanja, a koje su rađene u određenim cjelinama sukladno osiguranim financijskim sredstvima. Sustavan rad i potencijal lokaliteta doveo je 2018. godine do suglasja oko međuinstitucionalne i međunarodne suradnje između Sveučilišta Mississippi State iz Sjedinjenih američkih država, Instituta za antropologiju u Zagrebu i Muzeja grada Koprivnice pod nazivom Međunarodna ljetna škola (bio)arheologije održane od 15. svibnja do 12. srpnja 2019. godine u Zagrebu i Đurđevcu. Cilj te škole bio je prenošenje teorijskog i praktičkog iskustva i znanja hrvatskih stručnjaka na studente antropologije iz SAD-a. Tako je iz Mississippi State University u organizaciji sudjelovala dr. sc. Anna Osterholtz, dok su iz Instituta za antropologiju za organizaciju bili zaduženi dr. sc. Ivor Janković i dr. sc. Mario Novak, a logističku podršku pružile su djelatnice instituta Morana Jarec i dr. sc. Barbara Cvitkušić uz sudjelovanje udruge Gea Croatica; a iz Muzeja grada Koprivnice sudjelovali su Robert Čimin, Ivan Valent i Saša Hrenić. Prvi dio škole od 15. svibnja do 15. lipnja 2019. godine provodio se u prostorijama Instituta za antropologiju, dok se drugi dio škole u razdoblju od 16. lipnja do 12. srpnja 2019. godine provodio na arheološkom lokalitetu Đurđevac – Sošice. Škola je prvenstveno bila namijenjena američkim studentima jer se sva nastava odvijala na engleskom jeziku, no tijekom njena čitavog trajanja sudjelovalo je više hrvatskih studenata i diplomiranih arheologa, antropologa i pomoćnih radnika. U izlaganju su izneseni podaci o krajnjim rezultatima njihova terenskog rada prilikom čega se je sa smanjenim financijskim sredstvima, dobilo na dinamici istraživanja groblja na visokoj stručnoj pri čemu je iskopan čak 201 grobni kostur. Sukladno tome, predočeno je i kako će se s takvim pristupom nastaviti i dogodine u istočnom dijelu unutrašnjosti sakralnog u njegovoj drugoj fazi kada se proširuje prema zapadu i dodaje mu se zvonik na pročelju. Na kraju izlaganja predstavljani su posljednji pokretni nalazi koji mogu pospješiti datiranje pojedinih grobova ili slojevitost lokaliteta, a tiču se grobnih priloga i nošnje / nakita pokojnika u vidu naušnica sljepoočničarki, prstenja, pojasnih kopči i primjeraka novca.

Drugo izlaganje iznijela je dr. sc. Tajana Sekelj Ivančan iz Instituta za arheologiju pod nazivom »Što nam skriva uzvišenje Hrastova greda u Kalinovcu?«, a istraživanja su financirana u sklopu znanstveno-istraživačkog projekta TRANSFER ili »Proizvodnja željeza uz rijeku Dravu u antici i srednjem vijeku: stvaranje i transfer znanja, tehnologija i roba« Hrvatske zaklade za znanost i provedena potkraj rujna 2019. godine. Predočen je put pronalaska lokaliteta, njegova podijeljenost na tri položaja te prethodna saznanja dobivena terenskim pregledom i geofizičkim istraživanjima (tvrtka Gearh d.o.o. Maribor) sukladno čemu su i postavljene arheološke sonde sa ciljem pronalaska ostataka talioničke djelatnosti iz ranoga srednjega vijeka. Iznijeti su svi ukopani objekti s pokretnim nalazima i zaključak kako je u istrazenoj sondi pronađeno naselje s mjestom primarne obrade željeza (kovanje), a od talioničke djelatnosti tek sporadični nalazi. Prema pokretnim nalazima (keramičko posuđe, pršljeni, staklene perle) i njihovom analogijom s istraženim lokalitetima u Torčecu pronađeni nalazi datirani su u šire 9. ili početak 10. stoljeća.

Treće izlaganje naziva »Eksperimentalni pristup proučavanju proizvodnje željeza na prostoru Podravine« održala je Tena Karavidović iz Instituta za arheologiju. Riječ je o trenutnim saznanjima dobivenim u ranije navedenom projektu TRANSFER, a koja nastaju premrežujući interdisciplinarnu disciplinu s terenskim radom u Podravini i na sličnim eksperimentalnim talioničkim radionicama u Hrvatskoj i izvan nje. Predstavljani su arheološki izvori na podravskim lokalitetima interpretirani kao ostaci talioničkih djelatnosti i pokušaji njihovih rekonstrukcija u današnjem vremenu. Kao jedna od aktivnosti jest i sudjelovanje u programu koprivničkog Renesansnog festivala gdje je Muzej grada Koprivnice u 2018. godini bio nositelj glave teme te turističke manifestacije pod nazivom »Tajne željeza«, a 2019. godine nastavljeno je sa sličnom radionicom obogaćenom novim arheološkim spoznajama. Osim taljenja u

poznatim samostojećim glinenim pećima, posljednja radionica okušala je taljenje i u tzv. jamskoj peći iz razdoblja kasne antike, a pristupilo se i drugim dijelovima tehnološkog procesa poput prženja sirove željezne rude i njena usitnjavanja pa do primarnog kovanja dobivenog poluproizvoda.

Četvrto izlaganje bilo je ono Ivana Valenta pod nazivom »Antičko, kasnoantičko i ranosrednjovjekovno naselje Log-Parag I kod Koprivničkog Ivanca«. U razdoblju od 22. srpnja do 2. kolovoza 2019. godine odvijala se druga sezona sustavnih iskopavanja položaja koji je dio većeg kompleksa uz južnu obalu nekadašnjeg toka potoka Gliboki, a o dugotrajnosti njegova funkcioniranja i privlačnosti položaja koji su zaposjedani svjedoče prikupljeni površinski nalazi keramike koji se datiraju od srednjega brončanoga doba (18. stoljeće pr. Kr.) do kasnoga srednjega vijeka (16. stoljeće). Tijekom prošlogodišnje kampanje istražen je dio antičkoga naselja iz dvaju vremenskih perioda te dio ranosrednjovjekovnoga naselja. U ovoj su godini postavljena tri cilja: 1. definirati prostorni raspored i međusoban odnos naselja iz različitih vremenskih perioda; 2. istražiti segment naselja iz razdoblja kasne antike i 3. istražiti i definirati tip peći za taljenje željezne rude. Iskopavanjima je zaključeno kako antička naselja iz različitih vremenskih perioda te naselje iz ranoga srednjega vijeka koriste iste položaje u odnosu na smjer pružanja nekadašnjeg potoka. U zadnjim danima iskopavanja istraženo je i nekoliko objekata iz kasnoantičkog razdoblja čime je glavni cilj istraživanja ovog položaja ostvaren. Nažalost, na mjestu prikupljenih površinskih nalaza talioničke zgure nisu pronađeni ostaci talioničkih peći tako da je zaključeno kako su se peći nalaze na nekom drugom položaju, a materijal koji je dospio na površinu pripada zapunama istraženih ranosrednjovjekovnih jama. U izlaganju je iznesena i mogućnost nastavka istraživanja ovog lokaliteta u trenutku kada će se započeti sa zemljano-građevinskim radovima na pristupnoj cesti za RCGO Piškornica, što je u izravnom dodiru s istraženim sondama i u najavi za 2020. godinu.

Peto izlaganje dr. sc. Tatjana Tkalčec iz Instituta za arheologiju predstavilo je novi oblik nedestruktivnih istraživanja prostora pod nazivom »Lidar izmjera arheološkog nalazišta Osijek – Vojakovački Mihalj i šire okolice«, a riječ je o korištenju zračnih snimki uz suvremenu tehnologiju koja odašilje laserske zrake koje se odbijaju od vrlo sitnih čestica raspršenih u Zemljinoj atmosferi (aerosola, oblačnih kapljica i drugo) i potom registriraju u optičkom prijammiku (obično teleskopu). U principu su takvi snimci najpogodniji za pregled većih šumskih površina budući ih ne ometa vegetacija niti površinski šumski pokrov. Početkom travnja 2019. godine provedena je takva izmjera helikopterom na prostoru jugoistočnog kalničkog područja između sela Kamešnice, Donje Glogovnice, Velikog Poganca i Apatovca površine oko 35 km² u provedbi Instituta za arheologiju (T. Tkalčec) i tvrtke Vektra d.o.o. Varaždin. U kraju u kojem su tijekom srednjega vijeka svoje posjede imali razni viteški i crkveni redovi te plemstvo, zanimljiv punkt pokazao je lokalitet Osijek Vojakovački – Mihalj na kojem su prepoznate tri cjeline (drveno-zemljana utvrda, utvrđena kuća i romanička crkva). Prema dobivenim podacima provedena su i sondažna iskopavanja na dva položaja kojima je potvrđena ranija pretpostavka, a budućim iskopavanjima bit će moguće pružiti dublji uvid u odnose i komunikacije Mihalja s drugim poznatim utvrdama i naseljima.

Posljednje izlaganje predstavio je Ivan Valent o rezultatima probnih istraživanja na lokalitetu Torčec – Međuriće 6 izvršenim od Muzeja grada Koprivnice krajem listopada 2019. godine. Kako je terenskim pregledima uočena da je riječ o naseljima iz starijega željeznoga doba i ranoga srednjega vijeka tako je 2007. godine provedeno prvo iskopavanje dr. sc. Saše Kovačevića iz Instituta za arheologiju. Tada je uz objekte starijega željeznoga doba otkriven ranosrednjovjekovni grob ukopan u jamu iz starijega željeznoga doba, a što je i bio povod za možebitno prepoznavanje ranosrednjovjekovnog groblja. Nažalost, posljednjim iskopavanjima utvrđeni su tek objekti starijega željeznoga doba, među kojima se ističe velika višeprostrorna poluukopana kuća, a u kojoj su pronađeni vrlo zanimljivi predmeti poput većeg broja keramičkih pršljenova i utega, ali i prisutnost kovačke željezne zgure. Iako glavni cilj istraživanja nije postignut dobivena stambena cjelina iznimno je dobro očuvana i pružit će nova saznanja u stariježeljeznodobnoj populaciji i njihovim djelatnostima.

Održani okrugli stol pokazao je svu različitost današnje arheološke struke, odnosno širinu i multidisciplinarnost koju arheolozi koriste kako bi došli do što većeg broja kvalitetnih podataka za interpretaciju određenih nalaza ili lokaliteta u cijelosti. Među iznesenih šest izlaganja tako se moglo čuti o provedbi međunarodne bioarheološke škole, napretku znanstveno-istraživačkog projekta TransFER,

eksperimentalnim radionicama, novim saznanjima o željeznodobnim i antičkim naseljima u Podravini pa do korištenja suvremenih nedestruktivnih geofizičkih i Lidar tehnologija koja prethode samim iskopavanjima. Zaključak je kako će se s ovakvim predstavljajima nastaviti budući je riječ o pojedinačnim višemjesečnim radovima koji zaslužuju biti predstavljeni širokoj javnosti.

Robert ČIMIN

PODRAVSKI ZBORNİK / GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK ROBERT ČIMIN. – BR. 45 / 2019. – KOPRIVNICA: MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, 2019. – 288 STR.

Već tradicionalno i ovogodišnji broj najdugovječnijeg zavičajnog časopisa *Podravskog zbornika* izašao je iz tiska početkom studenoga ove godine. Odmah je upriličeno i njegovo predstavljanje u okviru programa kojim je obilježen ovogodišnji Dan grada Koprivnice. Za njegovo izlaženje svakako je zaslužno uredništvo (izvršna urednica Vesna Peršić Kovač, te članovi Nikola Cik i Milivoj Dretar zaduženi za prikupljanje radova s prostora đurđevačke i ludbreške Podravine) koje je prikupilo, pročitalo i za objavu pripremlilo prispjele radove za ovogodišnji broj. Pri tome, ne smije se zaboraviti niti financijska podrška (Koprivničko-križevačke županije, gradova i općina), bez koje ova vrijedna podravska publikacija ne bi bila niti objavljena. Struktura Zbornika; *Članci, Prilozi, Književni prilozi, Podravsko nakladništvo i Podravske kronike*, slijed je koncepcije usvojene prije više godina (2012.), koju nastavlja i ovogodišnji broj donoseći radove iz raznih stručno-znanstvenih područja; umjetničkog (likovno, književno), povijesti, etnografije, biografskog. ... Valja napomenuti da neke od obrađivanih tema nisu nepoznate čitateljskoj publici, no za ovu prigodu su upotpunjene novim spoznajama ili rezultatima novijih istraživanja, neke su pak manje poznate, a jedan broj je i onih koje su gotovo nepoznate, do sada nedovoljno obrađivane i neistraživane, što potvrđuje činjenicu da Podravina u povijesnom, socijalnom, političkom, gospodarskom, prirodoslovnom smislu, kao i mnogim drugim, još uvijek nije dovoljno istražena i predstavlja neiscrpan izvor, kao i izazov, za brojna istraživanja.

Prvu skupinu radova objedinjuje naslov/rubrika *Članci*, unutar koje ovogodišnji broj Zbornika donosi njih 10, s više manje uvriježenim redoslijedom, među kojima su oni povijesne tematike zastupljeni prvi. Dobar uvod u prvi rad predstavlja ovogodišnji ovitak *Zbornika* čija prednja strana donosi fotografiju dvorane »Domoljub«. Opravdanost ovakvog odabira uredništva proizlazi iz činjenice da je upravo ova dvorana bila i još uvijek je centralno mjesto održavanja svih značajnih, prije svega kulturno-prosvjetnih, zabavnih, a onda i ostalih, primjerice gospodarskih, političkih i drugih događanja u gradu, čime je bitno utjecala i obilježila društveni život grada u posljednjih 100 godina. Upravo na tragu ove velike obljetnice nastao je prvouvršteni rad *Stotinu godina od gradnje dvorane Domoljub u Koprivnici* (7. – 14. str.) u kojemu autor Nikola Cik opisuje događaje koji su prethodili njenoj gradnji, a početak se vezuje uz osnutak istoimenog »Hrvatsko obrtničko-radničkog obrazovnog i pjevačkog društva Domoljub«, osnovanog u Koprivnici 13. lipnja 1909. godine, koje je vrlo brzo nakon osnutka postalo jaki promicatelj kulturno-društvenog života grada, ali i razgranalo svoje aktivnosti do te mjere da se prostor javlja kao osnovi problem s kojim se Društvo mora suočiti. Rješenje je u gradnji vlastitih društvenih prostorija što je realizirano 1919. godine, točno 10 godina nakon osnutka Društva pa se ovdje javljaju dvije obljetnice – osnutak Društva i gradanja dvorane. Rad je nastao na temelju bogate arhivske građe Društva koja se čuva u Muzeju grada Koprivnice, a popraćen je slikovnim materijalom – nacrtima i tlocrtima »Domojuba«.

Slijedi rad poznatog povjesničara, jednog od urednika, ali i suradnika *Podravskog zbornika* Hrvoja Petrića, naslovljen *Iz starije povijesti manastira Lepavina* (15. – 27. str.). Tema koju autor obrađuje, osim postojanja manastira, gotovo je nepoznata ili malo poznata širem čitateljskom krugu, pa tim više i višestruko zanimljiva. Rad prati okolnosti i povijesne događaje koji su utjecali na osnutak manastira sredinom 16. stoljeća sve do početka 19. stoljeća, čija je povijest neodjeljiva od povijesti Slavonske krajine, odnosno Varaždinskog generalata unutar kojeg postaje jedan od centara pravoslavne crkve s jasno određenom ulogom koju detaljno opisuje autor. Također navodi da pisanih tragova o najstarijem razdoblju samostana (16. st.) nema, već su oni vezani uz predaju, odnosno potječu »iz druge ruke« kako navodi autor, a prvi pisani izvori datiraju iz 17. stoljeća.

Šegrtska škola u Koprivnici od jeseni 1910. do kraja 1918. godine (29. – 51. str.), opsežan je rad autorica Mire Kolar Dimitrijević, koja je *Zborniku* podarila brojne radove i obogatila podravsku historiografiju i Ružice Medvarić Bračko, koji *Zbornik* počinje objavljivati 2017. godine. Ovo je sada njegov treći dio koji obuhvaća razdoblje od 1910. do 1919. godine, a u kojem, već utvrđenom metodologijom autorice, stanje šegrtske škole promatraju u kontekstu povijesnih događaja i gospodarskih prilika u Koprivnici navedenog razdoblja koje su utjecale na porast broja učenika do 1914., odnosno njihovog pada nakon spomenute godine, što potvrđuju tabelarnim priložima koji sadrže popise šegrta po školskim godinama od 1910. do 1919. Posebna vrijednost popisa, osim što donose broj učenika po odjelima pri čemu ih se navodi imenom i prezimenom, godinom i mjestom rođenja, budućim zanimanjem, jest i to što se imenom i prezimenom navode i obrtnici kod koji šegrta rade.

Vladimir Šadek je autor u čijem fokusu su povijesni događaji koji su obilježili život Podravine između dva svjetska rata, kao i tijekom Drugog svjetskog rata. Upravo jednim takvim događajem pozabavio se i u radu naslovljenom *Prva veća pobjeda antifašističkih snaga u Podravini: napadačka akcija na Pitomaču i Kloštar Podravski 1942.* (53. – 59. str.), u kojemu opisuje tijek i okolnosti partizanskog napada na Pitomaču i Kloštar Podravski u rujnu 1942. godine, što je ujedno bila i prva veća pobjeda antifašističkih snaga u Podravini, za koju autor u zaključnom dijelu navodi da akcija nije imala dalekosežniji značaj za antifašističke snage u strateškom smislu, ali je otkrila niz slabosti vojnih snaga NDH.

Nakon đurđevačke teme slijedi jedna ludbreška čije autorstvo potpisuje Milivoj Dretar, član uredništva *Zbornika* i njegov, nazovimo to, zastupnik upravo za ludbrešku Podravinu. Inače autor u čijem fokusu dominiraju povijesne teme, rado obrađuje ratne, one zaboravljene, podosta nepoznate ili one kojima se, kako na jednom mjestu kaže, pristupalo rijetko i selektivno. Upravo jedna od takvih je i ovogodišnja, naslovljena *Žene u ratu: svjedočanstva, sjećanja, zapisi* (71. – 84. str.) u kojoj opisuje ulogu i sudbinu žena ludbreškog kraja tijekom Drugog svjetskog rata, navodeći da su mnoge bile aktivne sudionice antifašističke borbe, velik dio njih su djelovale u pozadinskim jedinicama ili na terenu, neke su posredno potpomagale NOP, a neke su bile pristalice režima i o toj skupini upravo je sačuvano najmanje podataka. Rad je temeljen na istraživanju o sudjelovanju žena u Drugom svjetskom ratu koje je započelo 2011. godine, a rezultiralo je prikupljanjem osobnih svjedočanstava i sjećanja te literature koja se navodi na kraju članka.

Slijedi nekoliko radova iz područja lijepih umjetnosti. Neizostavna tema u većini dosadašnjih *Zbornika* je naivna umjetnost, tako da niti ovaj broj nije u tome izuzetak, ne nedostaje niti književnih osvrti, kao ni biografskih prikaza.

Podravski prilozi Zemlji: Krleža, Zemlja, Hegedušić i Podravina (61. – 70. str.) rad je poznatog povjesničara umjetnosti Marijana Špoljara, koji je nastao s povodom, a on je 90 godina od prve izložbe Udruženja likovnih umjetnika *Zemlja* održane u studenome 1919. godine, ali i nekih novih autorovih spoznaja o temi kojom se bavi niz godina. Autor u svom radu razmatra uvjete (socijalne, kulturne, političke) u kojima nastaje i djeluje *Zemlja* u razdoblju od 1929. do 1935. godine, zatim ulogu Krste Hegedušića kao jednog od inicijatora nastanka grupe, utjecaj Miroslava Krleže posredstvom njegove literature i stavova (idejnih, estetskih) na Krstu Hegedušića, razloge koji dovode do pristupanja većeg broja likovnih umjetnika iz Podravine *Zemlji*, a posebno je zanimljiv onaj dio rada u kojemu autor *Zemlju* stavlja u njezin suvremeni kontekst.

Da je Galovićev opus u sferi interesa mladih autora i novih suradnika *Zbornika* potvrđuje rad Mihaele Cik pod naslovom *Galovićev Suputnik ili suputništvo moderne i avangarde u hrvatskoj književnosti* (85. – 92. str.) Ime Frana Galovića u skladu s temeljnim odrednicama većeg djela njegovog opusa obično se povezuje uz razdoblje moderne kako to u uvodnom dijelu ističe autorica, ali i dodaje, kako ga se može naći i u studijama o hrvatskoj književnoj avangardi. To autorica nastoji pokazati na primjeru pripovijetke *Suputnik* iz 1912. godine, znalački uspoređujući i razmatrajući karakteristična avangardna obilježja koja se mogu iščitati u pripovijetki, što ujedno čini okosnicu ovog vrijednog rada.

Vladimir Kostjuk: prilog istraživanja biografije fotografa i dizajnera (93. – 114. str.) rad je Draženke Jalšić Ernečić u kojemu autorica donosi biografiju poznatog koprivničkog fotografa kroz njene osnovne elemente, pri čemu posebnu pažnju posvećuje profesionalnim počecima koji se vežu uz Prehrambenu industriju *Podravka* gdje se Kostjuk zapošljava kao prvi stalno zaposleni fotograf te jedan od osnivača, voditelj i glavni fotograf Foto studija *Podravka*. Ne izostavlja se niti njegov dugogodišnji

suradnički staž u Muzeju grada Koprivnice pri kojemu je ostavio vidljiv trag na brojnim publikacijama u kojima se pojavljuje kao grafički i tehnički urednik, kao niti angažman u koprivničkim projektima 1970-ih i 80-ih godina (Simetrane, Priča o gradu ...). Posebnu pažnju autorica posvećuje autorskom pristupu fotografiji, tehnikama kolažiranja i dorade u kontekstu fotografske umjetnosti u Hrvatskoj.

Ana Škvarić za ovaj broj Zbornika priredila je rad naslovljen *Portal Digitalna baština Muzeja grada Koprivnice* (115. – 122. str.) koji je početkom 2019. godine predstavljen koprivničkoj javnosti, a okuplja digitaliziranu građu iz fonda muzejske knjižnice koja primarno obuhvaća serijske publikacije: stare novine i časopise koji su izlazili u Koprivnici do 1945. godine, zatim muzejske publikacije koje izlaze nakon 1945. godine, *Zbornik Muzeja Grada Koprivnice* (1946. – 1953.), *Podravski zbornik* (1975.), kao i nekoliko podlistaka koji izlaze kao priloge *Glasa Podravine*. Autorica nadalje navodi da je portal rezultat dugogodišnjeg rada knjižnice Muzeja grada Koprivnice na zaštiti zavičajne knjižnične građe, opisuje kriterije odabira i proces digitalizacije, daje pregled novog portala te planove za njegov daljnji razvoj.

Pogača z oreji – podravsko tradicijsko jelo od tijesta (123. – 137. str.), rad je dugogodišnjeg suradnika Zbornika Vladimira Miholeka, koji pogaču opisuje »kao jednostavno jelo od beskvasna tijesta s tučenim orasima, koje se ističe svojim žilavim tijestom i hrskavom pečenom koricom«. Prema podacima do kojih je došao autor pogača se je pripremala na području nekadašnje Đurđevačke pukovnije (Vojna krajina), a svoje porijeklo vuče s kraja 18. i početka 19. stoljeća. Kako ovo staro tradicijsko jelo ne bi bilo zaboravljeno, pobrinule su se članice Udruge žena grada Đurđevca, koje su prikupile podatke i recepte temeljem kojih je 2017. godine pogača z oreji upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske kao nematerijalno kulturno dobro sa statusom preventivno zaštićenog kulturnog dobra na tri godine. Rad je temeljen na elaboratu prijave, ali proširen i dopunjen podacima koje je prikupio autor ovog rada.

Nakon Članaka slijedi grupa od 10 *Priloga* među kojima i u ovom broju Zbornika dominiraju obljetnički (139. – 204. str.). Prvi prilog *Pilot projekt izrade metodologije sanacije nezakonite gradnje na području Grada Koprivnice – Podolice, Vinica i Kunovec Breg*, potpisuje četvero autora - Zlatko Filipović, Mladen Matica, Snježana Marković Sirovec, Saša Cestar, ujedno i djelatnika Zavoda za prostorno uređenje Koprivničko-križevačke županije koji provodi projekt. O *150 godina Dobrovoljnog vatrogasnog društva Ludbreg* piše Stjepan Kovaček, a o Podravcima koji su obavljali poljoprivrednu praksu u Švicarskoj 1930. godine doznat će se iz priloga Željka Matiša. Prilog uz 140. obljetnicu rođenja dr. Josipa Belobrka (Prugovac, 12. 3. 1879. – Zagreb, 3. 10. 1932.), hrvatskog pravника, sveučilišnog profesora i rektora Sveučilišta u Zagrebu potpisuje Emina Tudić Golub. Dražen Nađ piše pak o 100. godišnjici rođenja Blaža Lengera koji je uspješno vodio narodni ansambl *Lengeri* i bio njegov vodeći vokal. Danas se smatra jednim od utemeljitelja glazbenog smjera popularno nazvanog *podravska glazba. Mariška Band: zapisi i poneko sjećanje povodom 25 godina od Bakine smrti* rad je Zorka Markovića. O Društvu izvornog folklora Koprivnički Ivanec i 90 godina njegovanja kulturne baštine piše Renata Kotur Jakupić, a s povijesti djelovanja kulturno-umjetničkih društava u Novom Virju upoznaje nas Lidija Levačić Mesarov. Mario Novak i Robert Čimin autori su priloga *Međunarodna ljeta škola (bio) arheologije* koja je održana od 15. svibnja do 12. srpnja 2019. u Zagrebu na Arheološkom institutu i arheološkom lokalitetu u Đurđevcu, a rezultat je suradnje Mississippi State University iz SAD-a, Instituta za arheologiju iz Zagreba i Muzeja grada Koprivnice. I na kraju jedan prilog iz prirodoslovlja Marije Krajnik i Mirele Turk *O ribama rijeke Plitvice*.

Ovogodišnji urednik *Književnih priloga* je Zdravko Seleš. Za ovaj broj odabrao je pjesme nekoliko đurđevačkih autora; Đure Jančija, Božice Jelušić i Vladimira Miholeka. O sjećanju na Paju Kanižaja piše Ivan Picer, dok je Marko Gregur svoj književni prilog posvetio onima koji književnost vrednuju, a tko su oni doznaje se iz naslova *Mario Kolar i Matija Ivačić – kritičarski dvojac na ponos Koprivnice*. Autore je predstavio kratkom biografijom, razgovorom i po jednom kritikom.

Rubriku *Podravsko nakladništvo* priredile su bivša i sadašnja knjižničarka Muzeja grada Koprivnice, Božica Anić i Ana Škvarić. I na kraju je rubrika *Podravske kronike* u kojoj su perom kroničara zabilježeni svi značajniji događaji Podravine u 2019. godini.